

**BUGUNGI GLABALLASHGAN DAVRDAGI MIGRATSIYA MUAMMOLARI VA
ULARNI HUQUQIY JIHATDAN HAL QILSHDA XALQARO MEHNAT TASHKILOTI
[INTERNATIONAL LOBAR ORGANIZATION] O'RNI VA AHAMIYATI**

Buriev Khamidjon Tulkin ugli

The Master Graduate of Pennsylvania State University, the freelance scientific researcher in international and corporate law

hamidboriyev@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10544462>

Annotatsiya. Migratsiya insoniyat tarixining o'ziga xos xususiyati bo'lib kelgan va bugungi globallashgan dunyoda u muhim hodisa bo'lib qolmoqda. Biroq, migratsiya bilan bog'liq murakkabliklar va qiyinchiliklar rivojlanib, hal qilinishi kerak bo'lgan bir qator migratsiya muammolarini keltirib chiqardi. Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) mehnat migratsiyasi bilan bog'liq muammolarni hal qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi va bu muammolarga yechim izlash uchun XMTga murojaat qilishning turli usullari mavjud. Ushbu insho hozirgi migratsiya muammolarini o'rganadi va ushbu muammolarni hal qilishda XMTni jalb qilish uchun yondashuvlarni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: migratsiya, Xalqaro Mehnat Tashkiloti, Jahon Banki, mehnat migratsiyasi, mehnat muhojirlari, mehnat ekspluatsiyasi, diskriminatsiya.

**THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE INTERNATIONAL LABOR
ORGANIZATION IN TODAY'S GLOBALIZED ERA OF MIGRATION PROBLEMS
AND THEIR LEGAL SOLUTION**

Abstract. Migration has been a characteristic feature of human history and remains an important phenomenon in today's globalized world. However, the complexities and challenges associated with migration have evolved and created a number of migration challenges that need to be addressed. The International Labor Organization (ILO) plays a crucial role in addressing labor migration issues, and there are various ways to approach the ILO to seek solutions to these issues. This essay examines current migration challenges and suggests approaches to involve ILO in addressing these challenges.

Key words: migration, International Labor Organization, World Bank, labor migration, labor migrants, labor exploitation, discrimination.

**РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА В
СОВРЕМЕННУЮ ГЛОБАЛИЗИРОВАННУЮ ЭПОХУ МИГРАЦИОННЫХ
ПРОБЛЕМ И ИХ ПРАВОВОЕ РЕШЕНИЕ**

Аннотация. Миграция была характерной чертой человеческой истории и остается важным явлением в современном глобализованном мире. Однако сложности и проблемы, связанные с миграцией, изменились и создали ряд миграционных проблем, которые необходимо решать. Международная организация труда (МОТ) играет решающую роль в решении проблем трудовой миграции, и существуют различные способы обратиться к МОТ для поиска решений этих проблем. В этом эссе рассматриваются текущие проблемы миграции и предлагаются подходы к привлечению МОТ к решению этих проблем.

Ключевые слова: миграция, Международная организация труда, Всемирный банк, трудовая миграция, трудовые мигранты, трудовая эксплуатация, дискриминация.

METODOLOGIYA

Maqolani yozishda analiz va sintez, umumlashtirish, ijtimoiy so'rov, qiyosiy tahlil usullaridan, shuningdek, tarixiylik, o'zaro aloqadorlik, tizimlilik tamoyillaridan foydalanilgan.

Mavzuning dolzarbligi va hozirgi migratsiya muammolari

Jahon Banki tomonidan e'lon qilingan "Jahon taraqqiyot hisoboti 2023" da keltirib o'tilgan ma'lumotlarga ko'ra 2023-yil yakunlariga ko'ra dunyo aholisining 2,3 foizi, ya'ni tahminan 184 mln nafari o'z millatidan tashqarida yashaydi va ularning deyarli yarimi past va o'rta daromadli mamlakatlar hissasiga to'g'ri keladi¹

Yuqorida ko'rsatilgan ma'lumonda migrantlarning tahminiy soni keltirib o'tilgan aslida esa bugungi kundagi dunyoning turli mintaqalarida yuz berayotgan siyosiy notinchliklarni hisobga olib aytadigan bo'lsak, bu miqdor juda kichgina va amalda esa bundanda ko'p ekanligini tahmin qilish mumkin. Bundan tashqari turli mamlakatlarda yuz berayotgan siyosiy va iqtisodiy inqiroz, shuningdek iqlim o'zgarishi va boshqa omillar bilan bog'liq maommolar sababli migratsiya oqimi bugungi kunda juda ham ortgan. Bundan tashqari bir mamlakat ichida mehnat resurslari, ish o'rinlarining natog'ri tahsimlanishi va ekologik vaziyaning yomonlashuvi ham ichki migratsiyaning jadal rivojlanishiga olib kelmoqda. Misol sifatida esa mamlakatimiz Markaziy Osiyodagi O'zbekiston Respublikasini oladigan bo'lsak, ushbu mamlakatda so'ngi yillarda birqancha omillar sababli ichki va tashqi migratsiya muommolari vujudga kelgan. Ushbu maqolada muhakama qilinishi kerak bo'lgan bugungi kundagi dolzarb migratsiya muommolari asosan O'zbekiston Respublikasi misolida ko'rib chiqiladi. Ushbu mamlakatda statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2022 yil 1 yanvar holatida O'zbekiston Respublikasining doimiy aholisi soni 35,2 million nafardan ortgan. Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining ma'lumotiga ko'ra, 2022 yil 1-mart oyi holatida 2 million 356 nafar aholisi mehnat muhojiri sifatida chet elda mehnat qilmoqda.² Ushbu raqamlardan kelib chiqib aytish mumkinki, O'zbekistonning mehnatga layoqatli yoshdagi umumiy aholisining (15 mlnga yaqin) deyarli 13,3 foizi, doimiy o'rtacha aholining esa deyarli 5,7 foizini ishlash maqsadida mamlakatni qonuniy tarzda tark etgan deb hisoblashimiz mumkin.³

Umuman olganda bugungi migratsiya muammolari ko'p qirrali bo'lib, muhojirlarga ham, ular ko'chib o'tayotgan mamlakatlarga ham ta'sir etuvchi keng ko'lamli masalalarni qamrab oladi.

Muhim migratsiya muammolaridan ba'zilar mehnat ekspluatatsiyasi, munosib ish imkoniyatlarining yo'qligi, diskriminatsiya va migrantlar uchun etarli darajada ijtimoiy himoyalanmaganlikdir. O'zbekiston aholisining esa bunday muommolarga duch kelishining asosiy sababi ham mamlakatning o'zida munosib ish imkoniyatlarning yo'qligi bo'lishi mumkin.

Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vaziri Behzod Musayev ta'kidlaganidek 2022-yil yakunlariga ko'ra O'zbekistonda mehnatga layoqatli aholining 1,3 mln nafari ishsiz.⁴ Buning natijasida esa mamlakat aholisining mehnatga layoqatli aholisining ko'pchiligi mamlakatni tark

¹ <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2023>

² <https://bugun.uz/2022/04/05/ozbekistonning-qancha-aholisi-xorijda-ishlayotgani-malum-boldi/>

³ Алимов Сардор Комил ўғли "аҳоли миграцияси ижтимоий-ахлоқий муҳит трансформацияси омили сифатида", Тошкент – 2022

⁴ https://uza.uz/uz/posts/behzod-musaev-mamlakatimizda-mehnatga-layoqatli-aholining-13-millioni-ishsiz_456471

etishga majbur bo'lishmoqda. Buning natijasida esa migrandlar mehnat ekspuatsiyasiga va deskriminatsiyaga duch kelishmoqda

Mehnat eksploatatsiyasi: Hozirgi migratsiya landshaftidagi eng dolzarb muammolardan biri mehnat eksploatatsiyasining keng tarqalganligidir. Migrantlar ko'pincha kam ish haqi, uzoq ish vaqti va xavfli mehnat sharoitlari ko'rinishidagi eksploatatsiyaga duch kelishadi. Ular o'zlarining noaniq huquqiy maqomlaridan foydalanadigan vijdotsiz ish beruvchilar tomonidan suiiste'mollik va noto'g'ri munosabatda bo'lishlari mumkin. Misol uchun “Dunyo” AA xabar berishicha 2022-yil Qozog‘istonda mehnat eksploatatsiyasi maqsadida majburan ushlab turilgan 10 nafar O‘zbekiston fuqarosi qutqarilib, vataniga qaytarildi.

Tegishli ish imkoniyatlarining yo'qligi: Ko'plab muhojirlar yaxshi ish imkoniyatlari va turmush darajasini yaxshilash maqsadida o'z vatanlarini tark etishadi. Biroq, belgilangan mamlakatlarga kelganlarida, ular ko'pincha munosib ishga kirishda to'siqlarga duch kelishadi. Bu migrantlar o'z malakalari va malakalariga mos keladigan ish o'rinlarini ta'minlay olmaydigan ishsizlikka olib kelishi mumkin. O‘zbekistonda 2022 yil 1-yanvar holatida mamlakatdagi mehnat resurslari soni 19 million 345 ming kishini tashkil qilib, ishsizlik soni esa 9,6 foizni tashkil qiladi, lekin 16–30 yoshgacha bo‘lganlar orasida ishsizlik darajasi — 15,1 foiz, ayollar orasida ishsizlik darajasi esa — 13,3 foiz bo‘ldi.⁵ Ta’kidlanayotgan statistik ma’lumotlardan aytish mumkinki, mamlakatda yoshlar orasida ishsizlik darajasi ancha yuqori bu esa yoshlarning jamiyatda o‘z o‘rnini tezroq topishini qiyinlashuviga olib kelmoqda. Natijada esa ko'plab yoshlar yaxshiroq hayot ilinjida mamlakatni tark etishmoqda

Diskriminatsiya: Muhojirlarga nisbatan kamsitish ularning mezbon jamiyatlarga integratsiyalashuvi va ish bilan ta'minlanish imkoniyatlariga ta'sir qiluvchi muammodir. Migrantlar o'zlarining millati, etnik kelib chiqishi yoki immigratsiya maqomiga ko'ra kamsitishlarga duch kelishi mumkin, bu esa ijtimoiy chetlanishga va muhim xizmatlardan foydalanishning cheklanganligiga olib keladi. 2023-yil 5-noyabr kungi Kun.uz internet sayti manbasining xabariga ko'ra Rasiyada mehnat qilayotgan Markaziy Osiyolik migrantlarga nisbatan diskriminatsion holatlar sodir etilishi mumkinligini ko'rish mumkin. Jumladan, Rossiyada xorijiy migrantlar haddan tashqari ko'pligi muammosini Markaziy Osiyo respublikalariga pul o'tkazmalari uchun majburiy 30 foizlik komissiya joriy etish orqali hal qilish mumkinligi bildirib o'tildi.⁶ Ushbu holatlardan kelib chiqib aytish mumkinki, bu Markaziy Osiyolik mehnat migratlariga cheklovlar joriy qilinishi deyish mumkin. Ushbu holat ham diskriminatsiyaning bir shaklidir

Ijtimoiy himoyaning yetarli emasligi: Migrantlar ko'pincha sog'liqni saqlash, ishsizlik nafaqalari va pensiya ta'minoti kabi ijtimoiy himoya mexanizmlaridan foydalana olmaydilar. Bu ularni iqtisodiy ishonchsizlikka qarshi himoyasiz qoldiradi va kutilmagan hayotiy hodisalar bilan kurashish qobiliyatini cheklaydi. Bu kabi muommolar asosan tibbiy sug'urta talab qilmaydigan migrantlar yashashadigan mamlakatlarda ko'p uchraydi, bunga sabab esa bu kabi mamlakatlarda inson qadri va uning hayoti u qadar o'z ahamiyatiga ega emas. Bunday davlatlardan biri eng ko'p o'zbek migrantlari yashashadigan shubxasis Rossiya Federatsiyasidir.

⁵ <https://www.gazeta.uz/oz/2022/03/08/unemployment/>

⁶ <https://m.kun.uz/uz/news/2023/11/05/rossiyada-mehnat-migrantlari-pul-otkazmalari-uchun-30-foizlik-komissiya-belgilash-taklifi-bildirildi>

Bundan tashqari so'ngi yillarda O'zbekistonga muhojirlar oqimi sezirarli darajada ortgan. Ayniqsa bunga Rossiya va Ukraina o'rtasida urush boshlangandan keyin sezirarli darajada ortgan. O'zbekistonga 2023-yilning yanvar-iyun oylarida ko'chib kelganlar soni 106,3 ming kishini tashkil etdi. Shundan erkaklar 44,3 ming nafar, ayollar 62 ming nafar. Bu miqdorning katta qismi Rossiya fuqarolari hissasiga to'g'ri keladi, ya'ni 36,8 foizini.⁷ Ushbu ma'lumotga tayangan holda aytish mumkinki, O'zbekistonning ichki qismida ham migratsiya bilan bog'liq muommolar oshmoqda.

Migratsiya muommolarini jalb qilishda Xalqaro mehnat tashkilotini jalb qilish uchun yondashuvlar:

Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) Birlashgan Millatlar Tashkilotining ixtisoslashgan muassasasi bo'lib, xalqaro mehnat standartlarini belgilaydi, hamma uchun munosib mehnatni ta'minlaydi va ijtimoiy adolatni mustahkamlaydi. Dastlab 1951-yilda Ikkinchi Jahon urushida ko'chirilgan joylarni qayta tiklashga yordam berish maqsadida, xalqaro migratsiya bo'yicha hukumatlararo qo'mita (ICEM) sifatida tashkil etilgan. 2019-yil martidan boshlab Xalqaro Migratsiya Tashkiloti 173 ta davlat va 8 ta kuzatuvchi davlatlardan iborat.⁸ Bugungi kunda u kuchli tashkilotdir: uning yillik byudjeti 1.4 milliard dollarni tashkil etadi. AQSh, xodimlar soni 9000 dan ortiq kishi, tashkilot faoliyati 150 dan ortiq mamlakatlarda amalga oshiriladi. "Migratsiya agentligi" sifati bo'yicha XMT XXI asrda migratsiya ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy oqibatlari haqida faol global munozaralarning tashabbuskori hisoblanadi.⁹

XMTning vazifasi hukumatlar va muhojirlarga maslahat va xizmatlarni ko'rsatish orqali insonparvarlik va tartibli migratsiyaga yordam berishdir. XMT migratsiyani muntazam va insoniy boshqarishni, migratsiya masalalari bo'yicha xalqaro hamkorlikni rivojlantirishni, migratsiya muammolariga amaliy yechimlarni izlashni va muhtoj muhojirlarga, qochqinlar, ko'chirilgan shaxslarga yoki boshqa joyidan ko'chirilganlarga nisbatan insonparvarlik yordamini ta'minlashga yordam beradi.¹⁰ Migratsiya muammolarini hal qilishda XMTni jalb qilish uning tajribasi va resurslaridan foydalanadigan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Migratsiya muammolariga yechim izlashda XMTni jalb qilish uchun quyidagi asosiy yondashuvlar keltirilgan;

Migratsiya siyosatni ishlab chiqish uchun huquqiy yordam ko'rsatish: XMTni jalb qilishning bir yondashuvi keng qamrovli va inklyuziv migratsiya siyosatini ishlab chiqish uchun huquqiy yordam qilishdir. Bu mehnat muhojirlarining huquqlarini himoya qiluvchi, munosib ish imkoniyatlarini targ'ib qiluvchi va mehnat ekspluatatsiyasiga qarshi kurash olib boruvchi siyosatni himoya qilish uchun XMT bilan hamkorlik qilishni o'z ichiga oladi. XMT bilan hamkorlik qilish orqali manfaatdor tomonlar mehnat muhojirlarining farovonligiga ustuvor ahamiyat beradigan dalillarga asoslangan siyosatni ishlab chiqishga hissa qo'shishlari mumkin.

Migrantlarning potensialni oshirish va o'qitish: XMT texnik yordam ko'rsatish, salohiyatni oshirish va mehnat bilan bog'liq masalalar bo'yicha treninglar o'tkazishda katta

⁷ <https://daryo.uz/2023/08/08/yarim-yil-ichida-rossiya-fuqarolari-ozbekistonga-eng-kop-kochib-keldi>

⁸ Кривенкова М.В. Юридические основания международно-правовой ответственности государств в сфере вынужденной миграции

⁹ <https://www.iom.int/iom-history>

¹⁰ Кривенкова М.В. Юридические основания международно-правовой ответственности государств в сфере вынужденной миграции

tajribaga ega. Manfaatdor tomonlar hukumatlar, ish beruvchilar, kasaba uyushmalari va fuqarolik jamiyati tashkilotlarining migratsiya muammolarini hal qilish salohiyatini oshirishga qaratilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish uchun XMTga murojaat qilishlari mumkin. Ushbu dasturlar muhojirlar huquqlari haqida xabardorlikni oshirish, kamsitishlarga qarshi kurashish va adolatli mehnat amaliyotini targ'ib qilishga qaratilgan bo'lishi mumkin.

Xalqaro mehnat standartlarini ilgari surish: XMT xalqaro mehnat standartlarini mehnatdagi asosiy tamoyillar va huquqlarni belgilab beruvchi konvensiyalar va tavsiyalar orqali belgilaydi. XMTni jalb qilish mehnat muhojirlarining huquqlarini himoya qiluvchi tegishli konvensiyalarni ratifikatsiya qilish va amalga oshirishni himoya qilishni o'z ichiga oladi. Xalqaro mehnat standartlarini ilgari surish orqali manfaatdor tomonlar mehnat muhojirlariga munosib mehnat va adolatli munosabatda bo'lish uchun qulay muhit yaratish maqsadida XMT bilan hamkorlik qilishi mumkin.

Tadqiqot va ma'lumotlar to'plash: XMTni jalb qilishning yana bir yondashuvi migratsiya masalalari bo'yicha hamkorlikda tadqiqot va ma'lumotlarni yig'ishdir. XMT mehnat migratsiyasining turli jihatlari, jumladan, tendentsiyalari, muammolari va yaxshi amaliyotlari bo'yicha tadqiqotlar olib boradi. Manfaatdor tomonlar tadqiqot harakatlariga hissa qo'shish, ma'lumotlar almashish va migratsiya muammolariga dalillarga asoslangan yechimlarni ishlab chiqish uchun XMT bilan hamkorlik qilishlari mumkin. Xalqaro mehnat tashkilotining tadqiqot sohasidagi tajribasidan foydalanish orqali manfaatdor tomonlar mehnat migratsiyasining murakkabliklari haqida qimmatli tushunchalarga ega bo'lishi va siyosatni ishlab chiqish haqida ma'lumot berishi mumkin.

Hamkorlik va ko'p manfaatli tomonlarning ishtiroki: XMTni jalb qilish, shuningdek, migratsiya muammolarini hal qilish uchun hamkorlik va ko'p manfaatdor tomonlar ishtirokini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. XMT munosib mehnat va ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun hukumatlar, ish beruvchilar tashkilotlari, kasaba uyushmalari va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik qiladi. Manfaatdor tomonlar mehnat muhojirlari uchun mehnat sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan muloqot, bilim almashish va qo'shma tashabbuslarni osonlashtiradigan hamkorlikni yo'lga qo'yish uchun XMTga murojaat qilishlari mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bugungi migratsiya muammolari mehnat muhojirlari uchun ham, mezbon jamiyatlar uchun ham jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) kabi tashkilotlarning tajriba va resurslarini jalb qiladigan hamkorlikdagi yondashuvni talab qiladi. Siyosatni ishlab chiqish, salohiyatni oshirish, xalqaro mehnat standartlarini ilgari surish, tadqiqotlar o'tkazish va hamkorlikni rivojlantirishni targ'ib qilish orqali manfaatdor tomonlar migratsiya muammolariga yechim izlash uchun XMT bilan hamkorlik qilishi mumkin. Aynan birgalikdagi sa'y-harakatlar va ko'p manfaatdor tomonlarning ishtiroki orqali global miqyosda munosib mehnatni rag'batlantirish va mehnat muhojirlarining huquqlarini himoya qilishda sezilarli yutuqlarga erishish mumkin.

REFERENCES

1. <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2023>

2. <https://bugun.uz/2022/04/05/ozbekistonning-qancha-aholisi-xorijda-ishlayotgani-malumboldi/>
3. Алимов Сардор Комил ўғли “аҳоли миграцияси ижтимоий-ахлоқий муҳит трансформацияси омили сифатида”, Тошкент – 2022
4. https://uza.uz/uz/posts/behzod-musaev-mamlakatimizda-mehnatga-layoqatli-aholining-13-millioni-ishsiz_456471
5. <https://www.gazeta.uz/oz/2022/03/08/unempoyment/>
6. <https://m.kun.uz/uz/news/2023/11/05/rossiyada-mehnat-migrantlari-pul-otkazmalari-uchun-30-foizlik-komissiya-belgilash-taklifi-bildirildi>
7. Кривенкова М.В. Юридические основания международно-правовой ответственности государств в сфере вынужденной миграции
8. <https://www.iom.int/iom-history>
9. <https://daryo.uz/2023/08/08/yarim-yil-ichida-rossiya-fuqarolari-ozbekistonga-eng-kop-kochib-keldi>